

Guerrin' Triinu: aian saat teedä, midä mōtō «Aigu om» tähendäs

Kae lk 2

Oopõritenor Tiitsi Mehisi Mehkamaalt

Kae lk 3

Kuis ilves ai mõtsan jänest takan, a kätte es saa

Kae lk 4



9 771406 1922005



FASTRÕ MARIKO PILT

Pääsnä külä priinime tahvli pääl

Jaanipuulpäävä (23.06) teti Rāpinä kihlkunnan Pääsnä küläplatsi pääl vallalõ kivi mälehtüstahvliga, kohe omma pääle kirotõdu kõik priinime, mis Pääsnä külä inemisile 1822–1824 vannu lisanimmi põhjal panti. Kivi vallategemise man kõnõli Rāpinä keriguopõtaja

UL

Kaika suvõulikooli matkapäiv tulõ 31.07 Võro liinan ja Kiräpää kandsi man

Timava peetäs Kaika suvõulikooli matkapäivä 31. hainakuu pääväl Võro liinan. Päiv nakkas pääle kell 10 Võro instituudi man, kon omma matkapäävä loengu. Kellä 12 aigu

UL

Paganamaa päävä 9.–10. hainakuul

Timahavadsõ Paganamaa päävä peetäs 9.–10 hainakuul. Säändsit päivi, ku Paganamaa sõbra saava luudusõn kokko, tetäs joba 27. suvvõ.

UL

Noormetsa Helgi nimeline pink. Parksepä koolimaja man tetti minevā puulpäävā pidolidsõlt vallalõ Noormetsa Helgi nimeline pink. Tahvli pääl om kirān, et pink om tulihingelidsele oppajalõ, aokirānikulõ, muusikulõ, rahvatandsurühmi juhendajalõ ja kogokunnaelo edendājäle. Noormetsa Helgi om ka pikāaolinõ Võro vallavolikogo liigõ, Võro valla avvukodanik ja Võro maakunna vapimārgi umanik. Pingi pidolidsõl vallategemisel māngse puhkpill, peeti kõnnit, teti pilti, kullõldi kontsõrti, peeti piknikku ja sooviti nimelidse pingi umanigulõ õnnõ.

UL



Nagla Urmas, tahvli tegemise takasttõukaja Kүүdse Lembit (Kүүts), nimeurja Saarõ Evar ja uma külä iistvidājä Trumsi Marge (pildi pääl). Õdak lāts edesi külä jaanitulõga, kon mānge ka lõõtspill ja kiiga (viitul).



RAHMANI JANI PILT

Üles astus Võro liina Sõlekese latsiaia keelepesärühm, latsi sālā takan näide oppaja Lepindi Ülle ja Orlova Svetlana. Peris takan saiswa Võro instituudi keelepesä iistvidājä Toomõ Triin ja Haugi Evelyn.

Võromaa keelepesä 10!

RAHMANI JAN

Joba kümme aastakka omma mitmõl puul Vana-Võromaa latsiaian toimõndanu keelepesärühmā. 14. piimākuul peeti Võrol Kreutzwaldi muusõumi moro pääl keelepesä avvus pido, kon tegejile anti tenokirju. Keelepesäoppajit ja vidājit

oll avvustama tulnu ka haridus- ja tiidusministri Kersna Liina, kiā märkse uman kõnnõn ār, et võro keele oppaminnõ latsilõ om vāega suur ja tāhtsä tüü.

Keelepesärühmā omma säändse latsiaiarühmā, kon kõnõldas latsiga võro kiilt. Mõnnõn rühmān om võro keele jaos kimmās nādāli-

päiv, a mõnnõl puul kõnnõlõs oppaja latsiga kõik aig võro keelen.

Keelepesä tegemiisi hārgütās takast Võro instituut. Keelepesä-āsatundja säädvā sālā kokko võrokeelitsit opimatõrjaalõ ja käävā esi kah latsiaiarühmin latsiga māngmān ja nāid oppaman.

Kümne aastaga om keelepesä kasunu: seo kevājä saisuga om Vana-Võromaa pääle kokko 17

keelepesärühmā. Peris alostusõst pääle omma keelepesä man ütēn lõnnū kümme oppajat ja sāidse latsiaida, kiā saiva tuu iist ministri kāest ka tenokirā.

Keelepesä tsiht om latsilõ tutvas tetā uma kodokandi põlist kiilt, kultuuri ja kombit ja julgusta täüskasunuid kõnnõlõma latsiga uma kodokandi keelen.

Seo kuu lõpun oodõtas Navi külān Godot'd

Seo kuu lõpun tulõ Navi külān pūüne pääle ilmakuulsa näütemāng «Godot'd uutõn». Lavastaja TUBINA TAAGO ütles tükü kotsilõ niimuudu: «Taa om üts maailma kuulsamb ja ināmb māngitü näütemāng. Või olla peris kimmās, et egāl aohetkel, ka seolsamal aol, ku ti taad loeti, māngitās tedā kongi. Tuuperāst om vāega tāhtsä, et tā lõpus ka võrokeelitsenā sünnūs. Ja mõos tā säändsenā, nigu olõski võro keelen kirotõt. Lisas om uutminõ, midā tundva seo luu tegelāse, vāega üttemuudu uutmisõga, mink seen mi olõmi elānū perāmādse poolõtõistku aasta joosul, kinniolõki ja piirangidõ aol. Uutõn, kuna taa jama läbi saa, kuna tulõ pakk vai söögikul-lõr, kuna mi jāl umavaihõl kokko saami jne. Kuigi mi ei tiāki kõgõ, ku kavva mi uutma piāmi, pakk trüüsti tiidmine, et mi olõ-i uman uutmisõn ütsindā.»

UL



RAHMANI JANI PILT

PROOVI KÄÄVÄ. Minevā nādālivaihtus käevē tävve huuga Godot'-tükü proovi. Pildi pääl nakkas õkva lugõmispruuv pääle: näütlejā (kuralt) Tagametsa Tarmo, Trolla Agu, McGinley Patrick ja Ruusmaa Vootele omma hinnāst valmis säädnū, nāid kullõs lavastaja Tubina Taago (sālāga).

M Ä R G O T U S

Tähelepanemisõ timahavatsõst aiahuuao alostusõst
Aiaga piät iks aigu olõma

Kavva oodõt samm mi kandi kombidõ hääs

Minevä nätäl tulf hää uudis: kultuuriministri kinnit mi kandi ristimõtsa, miä viil alalõ omma, kultuurimälestisis. Tuu tähendäs, et no om hulga Vana-Võromaa ristimõtsu kaitsõ ala võet.

Esihindäst ei olõ bürokraatlik asjo ärkiildmine kõgõ parõmb asi. Edevanõmbidõ käest saadu kultuuriperänduse hoitminõ võinu olla inemiisi jaos esihindästmõista. A et siiä ilma om tegünü hulga säänsit tegeläisi, kelle jaos kõik, miä paprõ pääl är keelet ei olõ, om lubat, oll ristimõtsu kaitsõ ala võtminõ ainumadsõlt õigõ samm.

Või usku, et kultuurimälestisis saanu ristimõtsa herätäse huvvi ja inemise veevä hinnäst taa ja tõisi vannõ kombidõga inämb kursis. Om jo mi kant ainumanõ kotus kõgõ maakerä pääl, kon ristilõikaminõ om matidsõkombidõ üte osana viil mõnõn paigan alalõ. Muialt Eestist, Lätist ja Soomõst om taa kommõ joba är kaonu.

Kombõ omma nigu elo Maa pääl: mi ei tiia täpsele, kuimuudu ja mille nä tegünü omma ja midä täpsele tähendäse. A ummõtõ omma nimä olõman ja meil ei olõ määnestki õigust kombit är hääõtä. Sammamuuudu nigu meil ei olõ õigust Maa päält ello är hääõtä.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja



UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitõimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Iives, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit,
kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä
ja märgotas tuust, miä parasjago
süame pääl.



Roitõlõma!

Suvi om puhkuisi aig, kõgõ parõmb aig Eestimaa uurmisõs, nägemises, roitõlõmisõs.

Mullõ om iks kõgõ liiku miildünü, ehk sis vahtsidõ paiku lõudmine, rändamine ja reismine. Olõ sälakotiga kätt nõstõn varrampa puul Euroopat läbi tuusõldanu.

Siiämaani lõvvä hindä jaos Võro ümbrüst ja viil seo keväjä, ku lumi är lätš ja jalgratta sälän hää matkada oll, tei edimäst kõrda tsiiru ümber Tamula järve. Mullõ miildüs minnä nii, et kae ei ütteri kaarti, lää uma sisemäde tundsõ perrä ja roida väikuid mõtsarato pite, tiidmälä, kohe neo täpsele vällä veevä. Nii saa hinnäst esi üllätä ja inämb tsilembit asjo tähele panda.

Mu suurõs rõõmus om joba pääle Vagula veere maiu imehääd paksu mõtsa, mustikamõtsu ja kraavõ täüs räbästikõ, miä Tamula rannast sinidse piirinä paistusõ.

Vagula veeren omma muidoki mõnõn majaumanigu hinnäst niimuudu sisse säädnu, nigu olnu viiviri õnnõ näide uma ja olõ-i mukav nigu tõõsõ inemise moro pääl tsuklõma minnä.

Säänest umavolilist viiveere hindäle perimist ei piäs mi küli kuigi hääs kitmä.

Mul om Jõgõvamaal maa-maja, mõtsu kesken. Saada sinnä vahapääl nii-üteldä asumisõlõ inemiisi, kiä liinalarmist kavvõdalõ vaikustõ ja luudusõst mõnno tundma tahtva minnä. Ildaaigu trehväs sinnä üts naanõ, kiä oll niipalfo är liinastunu, et es julgu sinnä tunnis aoski ütsindä jäiä. Inemine jääs luudusõga kipõstõ võõras, pelgäs loomulikku luuduslikku elokeskkunda ja muutus kõrrast inämb mugavas, kuigi luudust ja mõtsa om tälle stressist jako saamisõs hädäste vaia.

Toda inämb tegevä rõõmu neo, kiä pelgä ei telgiga matkaman kävvü ja kinkalõ olõ-i kõik aig luksust vaia. Nuu, kiä esi viil väega kogõnu matkaselli ei olõ, lõudvä haid matkapaiku soovituusi ja nimmi näütuses Moloraamadu matkajidõ grupist.

Suvõl om hää plaan ka uma maal elävä sugulasõ ja hõimlasõ üle kaia. Niimuudu saa arvada Eesti risti-rästi läbi sõita ja jahtunuid sugulusköödüssit üles lämmistä. Veri om jo viist paksõmb...

Seos aastas omma suurõmba aiatüü tettü: siimne külvedü, viimätsegi kurgi ja tomadi kasuma pantu. Virgõmbal ja targõmbal om edimäne saak joba käeh: maaška, kurgi, egäsugumadsõ salad. Ja ku kardokas ja tomat kah päsese, sõs om sõõgi perrä rohkõmb asja aida ku puuti.

Kats viimäst aastakka omma ka aiapidäijile olnu tävveste tõistmuudu. Kõgõpäält pandsõ koroonaaig inemise mõtlõma tuu pääle, et kõgõ kimmämb om iks esi sõõgikraami kasvata. Tõsõs oll ka rohkõmb aigu, et aiah olla.

Ma esi tei kah umma aida suurõmbas, kuiki tedä om mul joba eski pia hektäri jago. Säl kasusõ aiavili, egäsugumadsõ vana lilli ja ka mõtsigu haina. Ma kasvada kasvõ ka tuu jaos, et seemend saasi kořada. Kae, kuis luudus tege, ja sis proovi kah niimuudu perrä tetä: ei käänä maad ümbre, ei jätä tedä ilma katmalda, a õnnõ laoda lehti vai haina maa pääle ja säe esisugumaidisi kasvõ kokko kasuma.

Minevä aastaga rado-urbõkuust omma inemise mullõ kõlistanu ja kirotanu, et nõvvo küssü, kuis kah säänest aida tetä. Küsijä omma tihtsäle noorõ, kiä omma tulnu är maalõ ja tahtva esi umma süüki kasvata. Mul om tuust õnnõ hää miil ja aida, kuis mõista.

Om olnu kattõ sorti küsijit: üte väega pelgäse, et tegevä midägi võlssi. Ku ma sõs olõ küsünü, et midä nä pelgäse, üteldäs, et olõ-i tiidmist, mändsit kasvõ kokko säädi ja määne iks piät tuu õigõ pinnär olõma. Sõs ma olõ ütelnü, et kõgõpäält tulõ umma mulda kaia. Tuu om aiapidäjä jaos kõgõ tähtsämb. Ku maa om häste katõt, nii et päiv ei kuiva ja vihm ei uha päalmist kihti är, sõs või paari-kolmõ aastaga peräst kokko panda kõiki kasvõ: aiavillä, lilli, mõtsikit hainu. Ku maa om vilets, õnnõ liiv vai

Keskiälitse palvõ om abis

Piimäkuu edimätsen Maalehen kirut Vahteri Tauno umast murhõst, et taast või vanõmbas saijen tulla õiendaja vanamehenäss. Taa ei tahtõv tuus külh sukugi saija ja taale põra sukugi ei miildü sääntse tädi ja onu, kiä umma nõnna egale poolõ tsüskvä, kiildvä, noomitasõ ja oppasõ. Aga ku ta põra näge, mea sünnüs, ku ellektriga jalgrattõid ja tõuksõ kõik kotusõ täüs omma ja jala kävvu õkva eluohtlik, sis... tükit õks medä ütlemä, ku ka tiät, et tuust medä paremas ei saa.

Tuu jutu pääle naksi mul hene peräst ka nigu veidü hirmudu. Et vast peas uma suu kah tõnõkõrd veidü kuumbal hoitma. Tuud ma ei olõ külh naide ellektriga sõidumasinõide sällän istjõidõ ja saijsjõidõ käest küüsünü, et kas taa õks spordi tegemise ala kirja lät, et esi enämb jalguga ei vântä kah. Et kas tuu tagumine otski henne tasakaalu hoitmisest küländ trenni saa, jalust kõnõlamalda. Ei naka õks peris võõraga kõnõlama, ku hädäste vajja ei olõ. Ei olõ mu asi,



TEISSI ANDRESE PILT

GUERRIN' TRIINU, permaaia pidäjä

savi, sõs tulõ sinnä pääle vitä kõkkõ, miä käeh om: lehti, haina, põhku, sitta. Ja jälki paari aasta peräst kõik kasus, om hää kaia ja and ka pallo saaki. Õnnõ tuuga piät harinõma, et aia jaos om aigu vaia. Kipõstõ ei saa midägi.

Tuu om muidoki kõiki hädä, et tahetas saia kõrraga suurt aida, hädä maad ja pallo saaki. Sõs ma ütles, et kõgõpäält piässi umma kotust aastakõsõ aigu kaema, keväjäst järgmäde keväjäni, et arvu saia, kuis päiv käü, koh umma lämmä ja koh umma külma kotussõ. Tuu pääle tõmmatas nõna vingu. A tahat vai ei taha, aiah opit arvo saama, midä tuu mõtõ «Aigu om» tähendäs.

Tõõsõ inemise jälki tahtnu niimuudu saia, et pallo saaki, a veidü vaiva. Esiki tuud om mu käest küstü, kas niimuudu saasi aida tetä, et sukugi ei piä tüüd tegemä. Tuu pääle ma ütles, et saa külh. Mine otsi mõtsast ja hainamaalt uma sõõgikraam vai lasõ aida rohkõmb mõtsikit hainu! Ja tõtõstõ, tuu pääle piässigi rohkõmb mõtlõma, kuis tundma oppi noid nii-üteldä umbrohtõ, et näid süvvä ja talvõs kah kuiki sisse tetä. Kõgõ harilikumba sõõgihaina omma naat, nõkõn, vesihain, malts ja võulilil. Näid või panda egäle poolõ: salad,

supi, piirakide sisse. Ku näid joba harinõt süümä, sõs kaet edesi, mis viil süvvä sünnüs. Tiät, et näütises võõrkakar om hää sõõgikasv! Tuu asõmõl, et tedä vannu ja võitlust pitä, piässi hoobis är süümä.

Noilõ, kiä omma kah mõtõlnu, et piässi aida nakkama tegemä, selle et naabri tegevä ja tuu tunnus väega popp, ütles ma, et ku sullõ iks sukugi ei miildü aiatüü, sõs är tekkü. Aida ei tohe minnä vastasekarva, aiatüüd piät tahtma tetä, esiki ku keväjä om külma ja satas vihma ja suvõl om 30 kraati lämmind. Kõik inemise ei piä aiavillä kasvatama, noid om kah vaia, kiä ülejäägi är ostnu vai vahetanu. Nii et inne, ku nakkat kohegi poolõ juuskma, mõtlõ tuu pääle, kas aid om õks su asi vai ei. Võta aigu kaemisõs ja mõtlõmisõs. Ja viil sõs nakka tegemä.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuusi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Tuu ei tähenda mu meeles, et peat suu kinni hoitma, kui kiäki konhgi nii-ülda üle klassi küüsüs, et kiä tiid, mis kell järgmine buss liina lät või ku kavgõ mõni puut vallahõ om. Aga kimmäde peat piiri pedämä, ku mõni imä umast latsõst jaku ei saa ja sinnu ei olõ sinna appi targutama kutsut. Ja nii edesi.

Viimäte liinan kävven olli õks väega kõva. Ku müüdä jalgtiid lätši ja sällä takan kobistamist kuuli, astõ hädä kätt tii viirde. Tagasi kaemise piiglit mul jo küllel ei olõ ja meil om õks seeni sääne kommõ ollu, et tõsõl hoitas iist är hädä kätt. Tõuksimiis, kiä es olõ enamb lats ega esiki mitte mu meeles tudengiäliline, tõmmaš sällä takan kah hädä kätt ja mullõ vasta kondsa. No vedi hirmsadõ, et medä hullus es juhtu. Tõuksi sälläst üteldi «oih» ja ma ütli ennegi «aih», es nakaki tänitämä. Mõtlõ, ku tark minust.

Aga kai põra perrä. Tuu keskälitse palvõ om no netin kah ülhen: «Keskealise palve – elumere lainetel». Vast om tõisilõgi tõnõkõrd abis, ku kiil väega süütmä nakkas.

NÕLVAKU KAIE

Pulga Jaani mõtõlus

Puurikanust ja aoluust

Osti viis munõjat kannä noidõ asõmõlõ, kiä poigõ haudsõva ja haudva. Edimält lätšivä pümmede laudanukka kokku, es süü ega juu ja laudast vällä es tulõ. Ülearu pallu oll näil vaia är oppi: et nisuterä kõlbas süüä, et haina võit kah pääle võtta, et maa seest saat liimikiid. Kiäki näid es oppa, esi pidi oppa. Peräkõrd, kui muu selge, minti maailma avastama, et vast võpsikun omma paksõmba liimikä. Oll tegelikult kõhn repän. Viiest sai kolm. Vabadusõn kasunu kana vähämbält rüüke, ku repän rünnäs, ja tuu perrä sai näile appi minnä. Puurist päsenu orjakõsõ aga es tii ütteri kiuksu, ku repän näil kaala katski puri.

Usk oll kõva, et näile haigõt ei tetä. Tulõ aoluust miilde, et Ameerikan orjusõst päsnu neegriil oll kah nii kõva usk, et lätšivä Mississippil jökkõ, kuna arvassiva, et tuu om Jordan. Tulõmus oll umbõs tuusama mis katõl munõjal kanal. Müüdi omma joba kõrd säändse asja, et egalõ poolõ nimä ei klapi.

Muide, neegride kotsilõ om siiämaalõ käibel müüt, et valgõ miis ai näid müüdä Aafrikat takan ja vei orjas. Vast olõsi aig vällä üldä, et neegripääliku kõrvaldiva valgiide abiga ummi konkurente ja tiinsevä tuuga väikeist taskurahagi. Aga mahamüüdü konkurendi olli väärt tegeläse: nigu vabas saie, nii oll poks, korvpall, kergejõustik, trompetimäng ja esiki orkestrijuhimine näide käen. Ma usu, et tuu tõtõ näile eriti valus kuulda ei olõki.

Lätlätõsiga om tsipa tõisildõ. Seenimaani tiidsevä nimä, et Võnnu lahingu võitsõ Läti armee. Ja eestläse ei julgu näile diplomaatilist nuuti saata, et lõpõtägõ mi riigi mainõ kahjustaminõ.

Aga tuu vabadusvõitlusõga om ülepeä ütsjagu eurofanaatikiid naanu kõnõlõma: küll om hää, et sakslasõ meid är vallutiva, nii saimi mi kah osa Euroopa kultuurist. Ku nii võtta, sis oll Võnnu lahing kah suur viga ja peris hää, et lätläse tuu patu hindä pääle võtva. Niimuudu olõmi mi jo puhta eurooplasõ nigu... prillikivi.

Ah jah, ilma Võnnulda olõs mi jo puhtalt Hitleri liitlasõ ollu. Aga mis tuust, ameeriklasõ olõs meid kah pääle sõta orrõ pääle avitanu. Tegelikult oll jo maarahval ütspuha, kas saksa Villu vai vinne Kolla, kas Staalini vai Hitleri, kannatada tulf mõlõmbiide all. Nurisõma nakaš nuur eesti intelligentsi, kui näide imäkiil prakis lüüdi.

Võrukõisi käsi es käüki võõra võimu aigu kõgõ kehõvõmbalõ: nika 20. aastasa algusõni olli kohtuprotokolli võru keeli kirja pantu. Mu vanaesä Pulga Leonhard oll üts kirjapandjiid, kuna tä tunsõ häste kohalikku kiilt.

Põrõlt tundus, et ütsjagu eesti intelligentsi pidä hinnäst üllen nigu vabadustõ päsnu katõssa kuud monõnu puurikana: ei tii piuksugi, ku repän hõngulõõri läbi jürä.

Passis miilde tulõta indiaanipääliku mõtõ: või-olla tõtõstõn om Suur Vaim meid määränü häämä, aga meil om valida, kas häämi piuksu tegemälä vai auga, kõkkõ hindä umma kaitson ja uma õigusõ iist võidõldõn.

Valik om egälitel hindä tetä.

PULGA JAAN

Oopõritenor Mehkamaalt

RAHMANI JAN

Rahvusoopõri Estonia tenor Tiitsi Mehis om peri Mehkamaalt. 33aastanõ laulja om joba saanu uma tüü liist parasjago tunnustust, a luut, et elo kõgõ parõmb vorm om täl viil iin. Sünnükodo Villike külän om timä jaos täämbädseni tähtsä, sääl käu tä tihtsäle hinnäst laulmisõst puhkaman ja maatõid tegemän.

Koolitii alaś Mehisel Mõnistõn ja Varstun. Põhikooli aigu võtsõ tä ossa ka koolilatsi võrokeelitside kirätõie võistlusõst «Mino Võromaa». «Juhendaja Teoreinu Maigi avif iks kõvastõ noid tõid kiruta,» kõnõlõs Mehis täämbä. A häste om täl meelen, kuis tä käve Adsoni-nimelidsel luulõ lugõmisõ võistlusõl ette lugõman Adsoni Arturi kurba luulõtust ütest vanast tüümehest. Täämbädsõ pääväni omma täl pään ria, mille tä intervjuud andõn näütlejähelüga ette kand:

Eläsi vanamiis, vesiahksilmine – lihtsämbät temäst ei oleki vast, nägu puulmuigel, ei kunagi pilvine: tüüd temä armast kui tõinemiis last. Lõüse vill aigagi majaga jannata, kapstamaad kaiva nink viinnata vett. Midägi laokilejäämist es kannata, vika kon nägi, sääl küllen kats kätt. Niida tä tüügä pidäsi taplusit: kumb om sis kangemb, kas tüü vai miis? Es temä märkä joht aastide aplusi, mis kõrd su vere muudava viiss.

Joba varatsõst kooliiašt tult vällä ka Mehise lauluhuvi. Kooli muusigaoppaja Paeglise Janek ja Vaka Ele härgüti tedä iks laulma ja saadi lauluvõistluisilõ. «Eks mi laulutunnin laulsõmi ja vast oll kuulda, et ma piä viit. Olli Mehkamaa Ööbigu lauluvõistlusõ ja jõululauluvõistlusõ, noist võti egä aasta ossa,» seletäs Mehis.

Peris tühä kotussõ pääle taa lauldamõistminõ es tulõ. Mehise esä Sulev tekk bändi ja oll kõva laulumiis. Imä Virve om muusikakoolin käünü ja olnu mõnda aigu ka latsiaian lauluoppaja. Nii et muusikageeni om Mehis iks vanõmbilt perinü.

Et laulminõ koolipoisilõ miildü, otsusf tä tuud edesi oppi ja trehväs niimuudu Tartu II muusigakuuli. Sääl opas tälle laulmist Kivisaarõ Eve, kiä tüüf Vanõmuisõ oopõrikoorin. Et sääl koorin oll parasjago tenorit vaia ja konkurss vällä kuulutõt, kutsõ oppaja Mehist ette laulma. «Ma vast es olõ aastatki laulmist opnu, ku sai oopõrikuuri tüüle. Olli tävveste



RAHMANI JANI PILT

Oopõrilaulja Tiitsi Mehis pidä umma kodopaika Võromaad tähtsä paigas, kon saa ao maha võtta, ja lõud tan maatüü ja sannaga liinatüü stressilõ tsipa vaeldust.

harimalda laulja, a tei joba sis oopõrilaulja muudu hellü,» lõud Mehis takastperrä.

Edesi lätški Mehisel laulu opminõ käsikäen tüüga. Vanõmuisõn tüüf tä ka Elleri koolin lauluopmisõ kõrvalt ja ku jõudsõ edesi opma Talfalõ Eesti Muusiga- ja Tiatriakadeemiäle (EMTA), lätš ette laulma ka Soomõ Savonlinna oopõrifestivali kuuri ja võeti sinnäki vastata. Neli suvvõ käve tä sis sääl laulman. «Opilasõl om niimuudu hää suvõl tüüd tetä, palk kah Eesti mõistõn hää,» tulõtas tä Savonlinna aigõ miilde.

Estonia tiatri majaga sai Mehis tutvas nii, nigu EMTA lauluopja iks saava. «Om sääne kommõ, et lauluopilasõ omma Estonia rõivahoion tüül. Saava massulda etendüisi kaia ja nätä, kuis vanõmba (tulõvadsõ) kolleegi tüütäse,» seletäs Mehis. Rõivahoitu es jää laulja kavvas, pia tult muusigaakadeemiä ütispjekt Estoniaga, kon Mehis tekk tiatrilava pääl üte pääosa. «Pääle toda sai ettepanõgi stipendiaadina rahvusoopõri solistis tüüle tulla.»

Mehis tunnistas, et es mõista sis, ku naas laulmist opma, viil mõtõldagi, et oopõrilaulmisõst

või tüü saia. Ummõtõ timäl niimuudu lätš ja no om tä Estonian solistina tüül. «Oopõrit laulda om võiolla esiki põnvamb ku saalist kaia,» lõud tä.

Laulja võõrit kiili ei pelgä

Ku seo intervjuu and Mehis võro keelen, sis umma tüün putus tä kokko hulga võõridõ kiiliga. «Oopõri põhikeele omma itaalia, vinne, prantsusõ, saksa ja sis egäl riigil uma imäkiil. Mu jaos võõrin keelin laulu är oppi rassõ ei olõ, kuiגי kõgõ võinu vällätlemine parõmb olla. Tuujaos, et uma maa aktsendist lõpuni vallahõ saia, tulõ kõvva tüüd tetä,» kõnõlõs Mehis. Tuud tüüd avitasõ tetä oppaja, näütüses Estonian omma egä vahtsõ võõrkeelidse tükü man keeletriinjä, kiä kõnõlõsõ tuud kiilt ku imäkiilt.

Kristallkängäkese preemiä

Seo keväjä tiatriavohindu jagamisõl anti Tiitsi Mehisele Kristallkängäkese preemiä. Tuu avvohinnaga tunnustõdas nuuri etenduskunstnikkõ edimäidsi märkmist väärt lavatõie iist. «Eks taa oll kõüdet tuuga, et mul oll olnu ildaagu etendus, kon mängse pääossa.

Donizetti «Don Pasquale», laulsõ Ernesto ossa.»

Minevä kuu keskaigan pidäsi Mehis umma 33. sünnüpäivä. Oopõrilaulja kotsilõ om tä küländ nuur ja luut, et täl om uman erialan aigu viil parõmbas minnä. «Olõ tippvormin, a looda, et elu kõgõ parõmb vorm om viil iin. Järgemüüdä edenemine om oopõrilaulja märgusõna. Ma arva, et oopõrilaulja om võimõlinõ arõnõma peris korgõ vannusõni edesi. Tippvorm ei olõnõ õnnõ füüsilidsest vanusõst, a ka laulutehnikast, kuna tollõga jõvvat kõgõ parõmbalõ saisu,» seletäs Mehis.

Et pallo laulja tegevä karjääri vällämaal, sis om Mehiski vahepääl mõtõlnu, kuis olnu kotost kavvõmbal laulda. «Ei saa üteldä, et mul olõs õkva plaan sinnä vällämaalõ minnä, a ma vasta ei olõs. Koduriik om mullõ iks väega armas, tan om hää olla. Olkugi et Võrumaa om Talfnast tsipa kavvõn, saa iks tan kävvü. Ku olõt vällämaal täüskotussõga vabakutsõlinõ, piät kõik aig linda ma ütest paigast tõistõ, lõüdmä vahtsit projekte ja tegemä vahtsidõ inemiisiga tüüd. Sääl olõt

rohkõmb tipun, edukamb, a võiolla tunnõt hinnäst ka ütšikumbana. Mu ideaal olõs tetä tüüd tan Eestin, a võinu saia mängi mõnda rolli, mis mullõ passis ja parõmbadõ vällä tulõ, ka muial. Tuu olõs sääne hää tasakaal.»

Võromaalõ puid tegemä ja sanna

Umma sünnükoto pidä Mehis tähtsä. Tä jõud imä mano Villike küllä harilgult kõrra kuun, koroonaaol esiki pia egä nätäl. Mehisele miildüs maatõid tetä: saagi ja lahku küttepuid, murro niitä ja trimmerdä. Väega tähtsä om Mehise jaos sann: lisas vanalõ sannalõ om tä üles säädny tünõusanna, kon külmembide ilmuga hää lebotä. Mehis ütles, et maatüü maandas liinaello ja stressi, and nigu tõõsõ hengämise.

A kost tuu liinaelo stress tulõ? «Liinaelo ei tekütägi väega stressi, a tüü man tulõ iks stressi ette. Esieränis seo aasta ja eelmine huuaig taa Covidi-pausi aigu: piät kõgõ stardivalmis olõma, et õkva-õkva tetäs tiatri vallahõ, a sis õks ei tetä. Sis kõik aig säet hinnäst, ajat vormi, hafutat, a tulõ vällä, et es olõki vaia. Põhimõtõlidsõlt olõt sa kõik aig poolõn vinnan. Sis tulõ jäl pikk paus, sis piät äkki lava pääle minemä ja pääossa tegemä. Tuu aja tsipa närvi, tekütäs herevüst,» seletäs tä.

Pääle maatüü miildüs Mehisele filme ja sarjakõisi kaia, nii kunstfilme ku Hollywoodi ummi. Tä käü kinon, a kaes noid hulga ka Netflixist. Varrampa lugi tä tihtsäle raamatit, a no om lugõminõ harvõmbas jäänü. Ja tsipakõsõ matkada, kodomaad kaia miildüs Mehisele kah.

Valikuga rahul

Ku asja tsipa lihtsämbäs tetä, või üldä, et oopõr om laulmisõga näütemäng. Mehis ütles, et tälle miildüs, et tä säändse ammõdi mano jõudsõ. «Olõ rahul ja õnnõlik, et elu om minnu viinu säändse asja manu, mis mullõ tõtõtõst miildüs ja midägi pakk. Tahtsõ jo latsõn laulmisõga tegeldä, a popmuusika kipõ laulu mullõ es miildü, tahtsõ ballaadõ laulda. Oopõriga oll mul määnegi hetk ärtundminõ: ahaa, taa om sääne ala, kon saatki laulda kõik aig ballaadõ. Ja mängi ja näüdeldä samal aol. Seo om täpipäält mu jaos,» võtt Estonia tiatri tenor Tiitsi Mehis jutu kokko.

Jaanipäiv

Setomaal jaanitulõl. Ja tsipakõsõ jaanipäävakombist

Seto omma maru kavala: nä pidävä jaanipäivä kats kõrda. Kõgõpäält vahtsõ kallendri perrä ja sis katõ nädäli peräst viil otsa uma «vana jaanipäävä» kah.

Ma käve Setomaal jaanitulõl, seokõrd Verskan. Tuld tetti sanatooriumi-tagodsõ viivirre platsi pääl.

Ku muial Eestin jo sattõ vihma ja pikne tsähvse, oll Setomaal viil üle 30 kraadi lämmind ja päiv paistu. Tuli panti pääle katsat palama.

Midä rohkõmb õdagu poolõ, toda rohkõmb inemiisi kokko tult. Oll uma kandi rahvas, a pallo oll tulõjõit Eesti esi paigust, eski pääliinast.

Mitmõ putka olli üles säetü, sääl pakuti süvvä ja juvva, muidoki ka jaaniolt. Muusikat tekk Via Baltika ansambli Talfnast. Rahvas oll kõik lõbusan tujon, tandsiti ja mängiti.

Ku minevä aasta jäie koroonaperäst pido kõhnas vai peris är, sis seo aasta oll rahvast nigu murdu.

Järven oll vesi 24 kraati lämmi ja tsuklõjit pallo. Õdak oll väega illos, päiv lätš selgehe luujalõ ja peegeld hinnäst pikalt järve pääle. Hää oll kaia kattõ valgust kõrraga – taiva veere pääl jumalihe minejät päivä ja lõõmavat tuld.

Jaanipäivä peetas väega vanast aost alatõn ku suvõpühhä, mis tähend, et keväjädse tüü pidi lõpõtõdu olõma ja hainaaig võisõ alada.

Kerkukallendri perrä um sis viläkasvataja haldja Ristjä Johannese (rahvakeeli Jaan) sünnüpäiv.

Vanastõ käüti kõgõpäält kerikun ja peräst naas tulõ man pido üten ollõjuumisõga. Jaanitulõl ollõv puhastav toimõ, mis tekev priis kõgõst halvast, andvat jõudu ja puhast miilt. Noorõ hüpsi eski üle tulõ. Viil ollõv jaanipäävä kastõ tervüsele väega hää. Kül mõsti näko ja kõnniti pallidõ jalguga haina pääl.

Kõgõ tähtsämb oll nuuri jaos jaaniüüse sõnalalahäitsme otsminõ. Toda pidi tegemä ütšindä, et tõsõ su õnnõ är es kaetanu.

Muidoki kullu jaaniõdaku mano ütš kõrralik sann, kon sai keväjädse tüühigi maaha mõskõ, hinge puhastada ja jõudu kõrada.

Jaaniõdagus teivä näütsigu erinivist lillest ja hainust krantsõ ja panniva päähä. Peräst viidi krandsi eläjile vai nurmõ pääle, et vilä- ja karkasvu suurõmbas saia.

Jaaniõdagul olli pallõdõl sälän rahvarõiva, mis näütäs austust ummi vanavanõmbidõ ja kombidõ püsümajäämise vasta.

URMI AILI

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Vaab

Seol nimel om Eestin 157 kandjat ja tegünemise kotussit om neli. Vahtsõ-Nursi mõisa Simmulil külän Kahrila järve veeren sai Simula Jüri poja Eeverti pere ja koolnu poja Kaarli poig Piitre (ni Piitre imä

Kade) priinime *Waab*. Säält lätš nimi lakja, edimält näütüses Sõmmõrpalu ja Kärgula, vähä ildamba Tsooru kanti.

Nursin pantust nimest tegüsi pruukmisõ käügin ka nimekuju *Vaap*, näütüses Tsooru mõisa asunik Vaaba Karla om mitman dokumendin 1920. aastil mainit ku *Karl Vaap*. Nimel Vaap om no 14 kandjat ja näide edevanõmbidõ hulgan või olla ka ütš Tafna liinan Räpinäst peri nime eestistjäjä: Zernant > Vaap. Tartumaa Laiuse kihlkunnast omma peri katõ Vaaba

nime saanu. Vilina küläst peri Ants Iravere külän sai 1826. aastaga hingelugõmisõ perrä priinime *Wap*, keriguraamadu perrä *Laulo Ado Hans Waab*. Keriguraamatun om ka *Laulo Mardi Andres Waab* Kantkülän, kiä om hingelugõmisõn saanu hoobis tõistsugudsõ nime *Aw* [aav]. Seo om Laiuse mõisa hõim. Laius-Tähkvere mõisan Pedasi külä Traksi talun panti hingelugõmistõ *Waber*, a keriguraamatudõ niasama *Waab*. Mõlõmba suguvõsa inemiisi nimega Vaab om

lännü lakja üle Eesti.

Järvämaal Päinurme mõisan 1835. aastagal panti priinimi *Waab* Ilbo-Jaagu talu pererahvalõ. Päinurmen panti muidu häste umaperätsit nimmi, naabritalu peremiis sai näütüses *Hindre*i. Päinurmest omgi peri kiränik Karl August Hindrey priinimi.

Priinime *Vaab* alus olõ-i joht selge. Sõna *vaap*, miä vanast tähend ka värvikihti (vrd vinne keele *вануть* (*vapit*) 'lubjaga võõpama'), muiduki sobissi. Sõski või arvada, et taa nimi tulõ

edenimest, midä Wiedemanni sõnaraamat tund ku *Vaabo* ja mis om lühenü edenimest *Fabian*. Fabian umakõrda (ladina keele kujul Fabianus) tulõ Vana Rooma sugukonnanimest *Fabius* ja Fabius sõnast *faba* 'uba'.

Säändsel juhtumisel või olla, et mõnõl puul Eestin käändäs priinimme hoobis *Vaab: Vaabu*. Näütüses Virumaal om ka mitu Vaabu tallu. Lõuna puul om kotsusõnimmin sõski *a*-lõpp: Vaaba järv Koorastõn ja Vaaba talu Villändi lähkün Tusti külän.

SAARÕ EVAR

Trehvämine seenemõtsan

REILIKU KALEV

Mullõ miildüs kikkasiini ja marju kořada. Tüü käü värsken õhun, tsirgu laulva ja mõnikõrd trehvät kokku mõnõ mõtseläjägõ. Lisas teeni viil pinsile vähäkese manu.

Timahavva kikkasiini kořatõn trehvisi kokku katõ eläjägõ. Olli mäekülle pääl, kon kasvi pedäje, kuusõpuid ja kõivõ oll' kah. Maaha oll' sadanu kõivõ ku kuusõpuid, millest osa olli är mädänü. Väikeisi puid mõtsa all es kasu. Ütele poolõ näi katskummend miitrit ja tõsõlõ kolmkummend, ku mõts lätõ paksõmbõs.

Küküti mäekülle pääl, lõiksõ väidsega kikkasiini, ku kõrragõ nõssi kõva ropin. Nõstsõ silmä robina poolõ ja midä ma näe... Müüdä mäekülle juusk suunagõ mu pääle janes elu iist võidõldõn. Jänesest paari miitri kaugusõl püüdse jänesepraadi kätte saia ilves. Ilvese vahe jänesegeõ kuiusi järjest vähämbäs ja jänese oll' piaaigu haardõulatusõn.



REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Ku mu vahe jänesege oll' koski kümme miitrit, ai innäst sirgu. Jänes vuhisi must müüdä miitri päält. Ilves tegi tõsõ otsusõ: lei piduri plokki ja püürdse otsa ringi. Kohapäält minemäminek oll' nii äkiline, õt ilvese

jalgu alt nõssi üles sammõld ja ossajuppõ. Kokkusaaminõ maailma kõgõ hirmsamba looma – inemisloomagõ ai ilvesele jänese püksi. Seokõrd pästse inemisloom jänese elu, a ilvesel jäi jänesepraat söömäte.

Käüge õks seenemõtsun, mafamõtsun vai roitkõ müüdä mõtsu ringi niikavva, ku mõtsu viil om. Võiti üts kõrd elun saia pääle sündmüsele, midä ei püvvä kinni pildikast ja ei näe elun tõist kõrda.

Marje

Ma olli tuukõrd viil poisiohtu nuurmiis. Lätõ Võrun bussi pääle ja osti Varstulõ piledi. Istma sai vana sõbra Nikolai kõrvalõ.

Kui buss sõitma nakaš, kai tsipa ringi, et kas viil mõni tutva bussin om. Es olõ, aga tagaistmõ pääl istõ üts innenagemäldä illus tütärlats vai naistõrahvas. Nuur ja armõdu illus. Kui ma joba nelläs-viies kõrd takkapoolõ kai, ütelf sõbõr Nikolai: «Är vahtku sinnä, tuu om Näitlejä.» No mis sis, et näitlejä, mõtli ma. Käani õks pääd ja kai aig-aolt takka, kuigi tsipa harvõmbalõ. Sõbõr Nikolai sai aru, et näitlejäga minnu ei hirmuta, ja ütelf tävveste tõsitsõ näoga: «Kulõ, kui sa taad takkavahtmist ei jätä, sis tuu miis säält tõsõst pingireast võtt su kinni, viskas häste kavvõndalõ ja tõmbas viil vindi kah pääle. Vin-

di – tuu oll' joba tõsinõ asi. Ma kujudi ette, et kui ma õhun linda, vindi pääl, sis pääle maandumist ei saa inämb sukugi aru, kost ma tulli, kohes lähä vai kes ma üle-pää olõ. Pruusvõ sis uuri, kiä tuu jürre miis om vai millega tegeles. Nikolai ütelf, et tegeleski tollõ näitlejaga. Vinte kotsilõ vihjaš midägi kettä hiitmisest. Noh, tollõn asjan olli ma kah tsipa kursin, tulli ütsändän klassin kooli meistris. Kõhe nakaš küll, kui mõtli, et mul hindäl kah säändse vindi pääl omma. Kai kõgõ üle-jäänü bussisõidu aigu vast ainult kats kõrda takka, ei inämb.

Vanarahvas ütelf, et viil, aurul ja vindil ollõv kõgõ kõvõmb jõud. Midägi oll' säält viil, aga tuu käve mu kotsilõ, kui ma häste nuur olli, nii et ma tuud tan kõrdama ei nakka.

Om jo nii, Marje?

PULGA JAAN



Pallo õnnõ METSURI MARJELE tsõõrikus sünnüpääväs!

Uma Lehe toimõndus

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläändit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Otsi' taast tabõlist üles kõik naa' sõna'! Perräjäänü tähtist saat vastussõs teedä' üte tarvilligu aša nime!

aurutaja, auto, et, hiusõkuivaja, ja, jo, järv, kahvli, kirjvõs, kõõgikombain,
külmetüs, miksri, nutrivõti, mõsumassin, ni, nui, pliit, pudropõörüs, pudsunudsija,
riha, saag, tsagiraud, tuuts, uba, vassar, viikiitjä, vokk, väits, ätäl

P	T	S	A	G	I	R	A	U	D	J	A	A	A	N
A	U	S	A	J	A	T	U	R	U	A	Ä	M	J	I
N	B	D	Ü	I	R	S	K	I	M	I	J	Õ	A	A
R	U	U	S	R	Ä	T	Ä	L	A	L	T	S	V	B
I	T	I	G	U	Ö	P	I	N	U	V	I	U	I	M
H	E	A	K	S	N	Ö	L	H	T	H	I	M	U	O
A	A	K	T	S	K	U	P	I	O	A	K	A	K	K
S	O	U	T	I	O	J	D	O	I	K	I	S	Õ	I
V	U	I	R	V	R	Ä	J	S	R	T	I	S	S	G
T	Ä	V	R	A	S	S	A	V	I	D	V	I	U	Ö
V	Õ	S	Ü	T	E	M	L	Ü	K	J	U	N	I	Ö
S	O	I	T	Õ	V	I	R	T	U	M	A	P	H	K

Minevä kõrra vastus: 78

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.



Tossu Tilda pajatus

Kuis ma ütskõrd tappa sai

Uman pikän lehetüüpõlvõn olõ ma ütskõrd hallõlt tappa saanu. Sinnä om pallo aigu tagasi, ku kongi Vahtsõliina kandin sai üts memm saa-aastadsõs. Ao-lehele miildü säändsist inemist kirota.

Ollimi memme man käünü paar päivä inne, a memm arvas, et võinu tulla õks sis kah, ku tõõsõ tulõva. Saimi varra peräle. Mukka oll' sohvri Joosep, kes tekk piltnigutüüd kah. Näi, et saina pääl ripus kardina muudu rõivas, mille takan hoiõtas midägi. Tsusksi uma käekoti sinnä veere ala.

Pido lätõ huuga käümä. Ku olli är kullõldu tõisi kitmise

juubilari kotsilõ, arvssi ma, et viisakas olõs minemä naada. A memm küsse, kas hainatego om käümän vai, et minemä joosõt. Memmel oll' hää nařasuun, välän jo varanõ kevväi. Ja sohvri Joosep oll' kah külä-miihiga hään jutuhuun.

Lätõ kotist nõnarätti otsma. Käega kobisi rõivaveere alt, sis tull' hindäl sinnä ala minnä. Ku ma siroti, tundsõ, et kiäki lei mullõ halusalõ vasta pääd. Lavva pääl oll' suur putõl, mille otsan kummikinnas. Tuu gaasi täüs kinnas mullõ haigõt tegigi, jo ma midägi olli liigutanu. Nüüd oll' tä lonti vaonu.

Viimäne aig oll' jalga laskõ, inne ku kododsõ veiniteo tsurkmisõ iist vahtsõst tappa saia.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Palanu nurmõ

Ma kuuli raadiost, et inemistile omma väega vastakarva suurõ mõtsalangi. Mis tuust, et viiekümne aastaga kasus sinnä vahtsõnõ illos mõts. Kae esi, jätä nurm mõnõs aastas hari-mada ja joba nakkasõ noorõ puu kasuma.

Mõtsu iist saistas kõva larmiga. A olõ-i kuulnu, et kiäki saissassi nurmi kaitsmisõ iist. Kimmä eestimaisõ nurmõ

omma sato miitride viisi täüs pantu mustõ latakiti. Nigu olõs nurmõ är palanu. Nuu ollõv elektrivoolu tuutmisõ jaos. A mis saa viiekümne aasta peräst noist pääväpatareiest?

Ma arva, et jo paarikümne aastaga omma mi nurmõ täüs tonnõ viisi plastist asku, millega olõ-i midägi pääle naada. Nurmõ omma õnnõ är tsurgiduk. Tahassi väega tiidä, määne pikemb plaan näil mi nurmiga om.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

tellimine.ee/umaleht

vai

tel 617 7717.